

OBZOR NÁRODOHOSPODÁŘSKÝ

Časopis věnovaný otázkám národohospodářským a sociálněpolitickým.

Orgán Jednoty ku povzbuzení průmyslu v Čechách a Vývozního spolku
pro Čechy, Moravu a Slezsko.

(Vychází s podporou České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze.)

Choroby zemských financí českých a jich léčení.

Napsal Jan Koloušek.

I.

Zemské hospodářství odkázáno je téměř výhradně na tytéž zdroje důchodů, kterých již nejvyšší měrou především stát použil. Samostatných důchodů zemských skoro není, vydání zemská uhrazují se téměř výlučně přírážkami k daním přímým a to v některých zemích bez ohledu na výši procentuální.

Tato naprostá odvislost a nesamostatnost financí zemských není v nížádném poměru k mnohostranným a významným úkolům zemské autonomie a je zároveň také příčinou, proč o úkoly ty namnoze dosud zhoľa nedostatečně postaráno. O zájmy kulturní, humanitní a zemědělské v první řadě pečovatí mají země, ale prostředků jim k tomu není přáno, leč nespravedlivým a ustavičným přetěžováním vždy týchž tříd obyvatelstva, totiž těch, které podléhají neuniknutelné povinnosti daní přímých. Jestliže někdo měl neštěstí, že mu při rozvrhování daní přímých bylo ukřivděno, křivda ta se násobí právě v zájmu kultury a humanity. Všeobecně se dále žádá, aby pro zubožené zemědělství se přinesly se strany veřejnosti (od zemí) oběti, ale oběti ty si v přední řadě dvojnásob musí zaplatiti zemědělci sami.

Jakkoli tohoto stavu dlužno nad míru litovat, vyvinul se přece z naší nedávné historie úplně přirozeně a vina není v původním plánu, nýbrž pouze v tom, že v čas nebylo pomýšleno na opravy.

Důkazy pro toto tvrzení dají se právě nejlépe shledati pro království České. Před r. 1860 za absolutní vlády nebylo vůbec děláno rozdílu mezi důchody státními (zeměpanskými) a zemskými a rovněž tak ani vydání podle tohoto dělítky nerozdělována. Jednotlivá odvětví veřejné správy byla sice samostatně zřízena, ale jen jako

fondy jmění věnované k určitým účelům, na které se pak ze státní pokladny připlácelo, pokud jmění ono nepostačovalo. Jaksi předchůdcem samostatného zemského finančnictví byly tehdy rozpočty bývalého stavovského hospodářství, které však pro jich celkovou bezvýznamnost nelze dobře ani považovati za organický původ zemského autonomního hospodářství. Veškerá vydání stavů Českých činila totiž ve zl. konv. měny = 1'05 zl. r. m.:

r. 1841	1850	1859
218.682 zl. k. m.	261.595 zl. k. m.	307.539 zl. k. m.

a z toho ještě na úroky z vydlužených peněz se platilo:

r. 1841	1850	1859
45.032 zl. k. m.	95.487 zl. k. m.	166.946 zl. k. m.
t. j. 20·6%	36·5%	54·3%

Jmění stavů bylo arci převzato po r. 1860 od zemí a utvořil se z něho zvláštní fond t. zv. domestikální. Ale ani po r. 1860 na základě Schmerlingovských zemských zřízení nebylo potřetí pomýšleti na samostatnou úpravu zemského finančnictví. Zákonodárná činnost sněmům byla vyměřena sice dosti obsažně, ale na účet zemské samosprávy bylo ještě vždy poměrně málo neuhrazených vydání. Stav ten trval až do r. 1871.

Veškerých vydání zemských pro král. České bylo v 1000 zlatých:

r. 1862	1865	1871
1602	1831	2420

z čeho neuhrazeno vlastními důchody zůstalo

r. 1862	1865	1871
1189	1263	2070

K úhradě těchto schodků celkem nepatrných postačily zemské přírážky: r. 1862 7‰, r. 1865 9‰ a r. 1871 10‰, k čemu dlužno ještě doplniti, že tato přírážka se vypisovala k původní nižší dani vlastní, do níž nebyla vpočtena státní mimořádná (válečná) přírážka, která činila až 70‰ daně původní. Je tedy tehdejší přírážka 7‰, 9‰, 10‰ skoro jako nyní 4‰ resp. 5 1/3 ‰, 6‰. Nevyžadovala tehdy úhrada nekrytého ná-

kladu zemského tedy mnohem více nežli nyní úhrada nekrytých schodků obchodních a živnostenských komor.

Poměry ty se rázem změnily, jakmile pořádně prováděny byly nové školské zákony. Těmi financím zemským uloženo dříve nebývalé veliké břemeno. Kdežto v r. 1862 nebylo na školství žádných vydání zemských, v r. 1865 činila vydání ta teprve 213 000 zl. a v r. 1871 314 000 zl., stoupl náklad na školství v r. 1872 již na 1 393 mil. zl., v r. 1880 na 3 250 mil. zl. (na sumu více než desateronásobnou proti r. 1871), v r. 1885 na 4 mil. zl., v rozpočtu na r. 1893 k účelům vzdělávacím 6 967 mil. zl., v r. 1895 již 9 101 mil. zl. a r. 1897 10 036 mil. zl. (32krát tolik co v r. 1871). Stupňování to však ještě ani zdaleka není ukončeno, nýbrž dá se stejným způsobem očekávat, zejména protože je nutný a neodkladný značný rozvoj průmyslového, obchodního a zemědělského, odborného a pokračovacího školství, jakož i pro neodbytnou potřebu zlepšiti postavení učitelů národních škol, kteréž bude se jeviti tím chatrnějším, čím důkladněji bude pomoheno státním úředníkům novým zákonem o úpravě jich platů. Také oprávněné autonomistické snahy, aby národní školství zúplna dostalo se do správy zemské, povedou ke značnému zvýšení zemského rozpočtu školního.

Ale rovněž v jiných odvětvích rostly úkoly zemského hospodářství nepoměrně rychle naproti úhradě. Tak zejména zemědělství a veřejné stavby vyžadují a vymáhají budou ještě více nákladů, třeba při nich stupňování nebylo tak značné jako při školství.

Na zemědělství se věnovalo v 1000 zlatých z prostředků zemských:

r. 1862	1865	1871	1880	1885	1893	1895	1897
0	31	17	29	107	414	573	793

Na veřejné stavby pak v týchž letech vydáno nebo rozpočteno (v 1000 zl.):

r. 1862	1865	1871	1880	1885	1893	1895	1897
118	143	142	240	557	1170	1199	1816

Povázeli-li se pak, že do let devadesátých království České nemělo žádných dluhů, že však již v posledních letech vydání na dluh zemský povážlivě rostou (rozpočteno bylo na dluh zemský v 1000 zl.

pro r. 1893	1894	1895	1896	1897
360	385	427	668	880

že i správa zemská, jakož i humanitní ústavy vyžadují také stále, třeba volně rostoucího nákladu, nebude zajisté nikomu divné, kterak přírážková úhrada ukázala se býti zhora nepostažitelnou.

Od r. 1871 počínaje stoupají také zemské přírážky rychlým postupem. V r. 1872 byla zemská přírážka již 17%, v r. 1875 26%, v r. 1880 28%. V r. 1882 vypsána byla již přírážka k přímým daním plným (zvětšeným o mimořádnou přírážku státní) a obnášela již takto ze silně zvý-

šeného podkladu 27 1/2%; r. 1886 byla již 30 1/2%. V posledních letech byla sice stále stejně vypořívána přírážka zemská 39%, ale naprosto nemohla ani v této výši uhraditi vydání zemské, tak že na r. 1897 uhrazen přírážkou schodek pouze do dvou třetin, kdežto 1/3 schodku ve výši 6 mil. zl. odhodlal se snem ukryti výpůjčkou, čím samým stále zemský fond obtížen ročním vydáním nejméně 1/4 mil. zl. (s umořováním 0.3 mil. zl.). Že takové hospodářství je na příště nemožné, o tom nebude zajisté nejmenší pochybnosti nikde.

Rozvoj celkových zemských vydání znázorňuje následující přehled (v 1000 zlatých):

r. 1862	1871	1872	1880	1885
1602	2420	4166	5091	8613
r. 1893	1894	1895	1896	1897
13630	14665	16095	17308	18860

Jeví se tedy celková potřeba zemská na r. 1897 11 3/4krát větší nežli r. 1862 a 7.8krát větší nežli ještě r. 1871.

Naproti tomu úhrada vlastními důchody zemskými nejevila ani z daleka tolik rozpínivosti. Činila úhrada v 1000 zlatých:

r. 1862	1871	1880	1885	1893	1894	1895	1896	1897
413	585	812	818	893	987	1129	1298	1370

Kdežto r. 1862 bylo vlastními příjmy ukryto ještě asi 26% zemských vydání, r. 1871 ještě skoro čtvrtina všech vydání, klesla roku 1885 úhrada vlastní na 9 1/2%, r. 1893 už asi na 6 1/2%; od té doby se poměr velmi nepatrně zlepšil a hradí se vlastními příjmy zemských vydání na r. 1897 asi 7 1/4%.

Očividně úhrada vlastními prostředky stala se tak bezvýznamnou, že dále již ani patrněji na váhu nepadá a hospodářství zemské je naskrze odvislé od státních daní přímých (resp. od přírážek).

Vytkli jsme již, že vydání zemská ještě stále porostou a že hlavně školství, zemědělství a veřejné stavby budou stálou příčinou tohoto vzrůstu. Co do veřejných staveb bylo král. České velmi zanedbáno i musili jsme se v té příčině učiti teprve od zemí alpských, zvláště od Štýrska. Štýrsko si pořídilo velmi pěknou železniční síť, zemský rozpočet štýrský vykazuje nepoměrně lepší stav nežli rozpočet král. Českého. Štýrsko, které má obyvatelstva 4 1/2krát méně nežli Čechy, vydává plnou polovici toho obnosu co král. České na své zemské záležitosti, i ačkoli při tom má jen zemskou přírážku o málo vyšší, nepotřebuje na úhradu svých běžných vydání dělati dluhů. — Stavba lokálních železnic daleko není ještě přiměřena rozvoji průmyslu a obchodu našeho, nemluvě již ani o úplném zanedbání vodních drah. V té příčině nejen není možná Čechy přirovnati k pokročilejšímu Německu, nýbrž ani — aspoň pokud novější doby se to týká — k Uhrám, na které jsme si zvykali pohrdlivě pohlížeti. Poněvadž od říšské rady není možno vymoci potřebného nákladu na všechny

tyto neodkladné stavby, nezbude než zemských peněz větší měrou k tomu použiti.

Zemědělství teprve v posledních letech věnována trochu slušnější péče, ale dlužno hned k tomu doložit, že i tu jsme teprve při počátcích. Tak dosud náklady na meliorace, na zalesnění neúrodných ploch jsou naprosto nepostačitelné. Zemská banka, která především byla založena pro úvěr meliorační, nedovedla na meliorace za celých sedm let svého trvání rozpůjčiti více nežli 2¹/₄ mil. zl., protože bez pomoci veřejné nelze na obsáhlejší meliorace vůbec pomýšleti a této pomoci veřejné skoro nebylo.

Je pouze nezbytným důsledkem zvětšené činnosti zemské, že také náklad na ústřední správu zemskou roste, ačkoli vzrůst ten není již tak značný, jako při uvedených již odvětvích. Vyžadovala správa zemská (do čeho zahrnujeme i archiv a příspěvek na dějiny Čech) v 1000 zl.:

r. 1865	1872	1880	1893	1895	1897
228	291	363	413	446	537

Tedy také tento náklad se za třicet let zdvojnásobil.

Náklad na zdravotnictví a humanitní ústavy se v posledních letech celkem ustálil. Odečteme-li příslušnou úhradu, jeví se dle rozpočtů čistý náklad na nemocnice, nalezinec, porodnici, blázince a jiné dobroč. ústavy, v 1000 zl.:

r. 1893	1894	1895	1896	1897
2807	2722	2742	2790	2962

Stejně skoro to platí též o nákladu (čistém) na veřejnou bezpečnost (hnanectví, zemské pracovny, polepšovny, stravovny); bylo totiž po odečtení úhrady na to rozpočteno v 1000 zl.:

r. 1893	1894	1895	1896	1897
430	427	466	447	435

Z těchto jednotlivých přehledů je zřejmo, kterak zemská vydání nejméně ze tří čtvrtin (totiž na školství, veřejné stavby, zemědělství, zemské dluhy a na zemskou správu) mají tendenci silně stoupavou i nelze v té příčině mysliti na nějaké uskrovnění, tím méně se dá jakých výsledků docíliti úsporami sebe radikálnějšími.

Naproti tomu, přihlédneme-li k prvkům vlastní dosavadní úhrady, přesvědčíme se, že nejsou schopny nijakého dalšího vývoje. Král. České nemá žádného patrnějšího výnosného vlastnictví; zemské statky i se sadem v Bubenči nekryjí svých vlastních nákladů. Vyžadoval čistého nákladu v 1000 zlatých dle rozpočtů:

r. 1893	1894	1895	1896	1896
8	9	11	15	18

Fond domestikální s náhradami od státu (ekvivalenty) za bývalé samostatné zemské daně dává výtěžek spíše menší nežli dříve. V r. 1883 výnos byl celkem 272.000, kdežto v rozpočtech na r. 1893—1897 vykazují se výtěžky ty v 1000 zlatých:

r. 1893	1894	1895	1896	1897
183	216	187	248	187

Jediná samostatná daň zemská, hudebné, dává sice výnos pořáde vyšší, ale celkem přece jen bezvýznamný, jak z povahy daně této napřed zřejmo. Byla rozpočtena v 1000 zl.:

r. 1893	1894	1895	1896	1897
55	57	83	117	146

Úhrady z humanitních ústavů, pracoven a polepšoven sice vzrůstají, ale budou více nežli kompensovány zvyšovanými náklady na tato dobročinná a bezpečnostní zařízení. Činila úhrada z těchto ústavů 1000 zlatých dle rozpočtů:

r. 1893	1894	1895	1896	1897
379	393	437	479	533

Připočte-li se k tomu náhrada školného průměrem 200.000 zl. ročně, které se beztoho asi v brzkou zruší, jsou již tím úhradné položky téměř vyčerpány; činí totiž v rozpočtu na r. 1896 přes 84% a na r. 1897 82% veškeré vykazované úhrady.

Domovní práce a její úprava státem.

(Dokončení.)

Dělníci vystupují proti skladovým dělníkům s rozhořčením, jako proti nejhoršímu prostředku, který se podnikatelům naskytuje, aby snižoval mzdy, ztěžoval organizaci dělníků, obcházel zákonné předpisy o dělnické ochraně a pojišťování a aby v době příznivých obchodů rozmnožoval lehkomyšlně počet pracovníků — čímž při špatné konjunktúře počet nabízečů práce a tím mzdový tlak citelně se zvětšuje.

V skutku dovoluje skladařství podnikateli nejprve levné dělníky venkovské vyhledávati a užívati daleko roztroušených sil pomocných, jež by se k průmyslu neobracely, kdyby daleko do továrny choditi musely. Nalézajíce se často v ještě zpola selských poměrech jsou tito výrobci nad míru skromní, a když se již k průmyslovému specialisování obrátili, také naproti mzdovému tlaku povolnější, než dělnictvo prostorově spojené. Cit solidarity může mezi nimi vzejíti právě tak nesnadno, jako mezi roztroušenými domovními tovaryši v městě. Kdežto se mezi 30 dělníky v dílně brzy vytvoří esprit de corps, není tomu tak mezi právě tak četnými pracovními silami ojedinelými anebo mezi více skupinami o 4—5 osobách, i když všichni pro téhož podnikatele pracují. Neznajíce konjunktury jsou vždy hotovi ve mzdě vzájemně se strhovati. Upotřebování žen a dětí, t. j. přírůstek nabídky práce, zlevňuje rovněž sám o sobě mzdy.

Také jsou domácí průmyslníci jen stěží přístupni vlivu organizovaných pomocníků, zvl. na venkově. Vážnost zaměstnavatele, celá duševní a mravní sféra, v níž pomocník žije, jest jiná na venkově. Úcta pro mistra zdá se tam býti na mnoze ještě příkazem sebeúcty, a propuštění sociálně nepokojných živlů způsobuje často je-

to, co technologické museum dle místního vyšetření shledalo za vhodné, po ruce poradní sbor zprvu 15- nyní 21členný, ale ten konal ku př. loni toliko 3 schůze a český národ má v něm pouze 2 zástupce (posl. Adámka a Dra. Kramáře), ostatní jsou úředníci, professoři, poslanci většinou politického vyznání bývalé levice. Zřejmo jest, jak vůbec, že poradní sbor tento naproti stálému, všechna šetření provádějícímu orgánu výkonnému mnoho znamenati nemůže, tak zejména, že zastoupení českého národa v tomto sboru kvantitativně naprosto neodpovídá ani hospodářskému významu zemí Českých v Rakousku, ani té skutečnosti, že převážný díl celé akce státní soustřeďuje se, díky čilosti našich interestů, v zemích českých a u příslušníků našeho národa.

I takto byl by však žádoucím lepší styk zástupců českého národa v sboru poradním s českými komorami, s Průmyslovou Jednotou, s jednotami společenstevními. Stačil by stručný pokyn i jen jedinému z těchto činitelů, že v poradním sboru sneseno akci v tom či onom směru rozšířiti, ty či ony podniky podporovati a pod., a komory (a Prům. Jednota pro okresy v obvodech komor liberecké a chebské »uzavřené«) by se již postaraly o nejširší publikaci a nejčilejší agitaci v živnostnictvu. Naopak mohly by zase korporace tyto dávati zástupcům oněm informace o jednotlivých potřebách a důležitějších žádostech ze svých obvodů.

Dr. Josef Gruber.

Choroby zemských financí českých a jich léčení.

Napsal Jan Koloušek.

(Dokončení.)

II.

Po r. 1871 ukazovalo se stále zřejměji, že zemská potřeba nedá se uhraditi již nikdy pouze nepatrným a nezávažným procentem přírážkovým. Podle zemských zřízení má sněm zemský právo vypisovati přírážky k přímým daním až do výše 10%, co je nad to, musí dostati sankci od panovníka. Tato míra přírážek byla by rozhodně snesitelná, ale dávno již tomu, co ve všech zemích se musilo jíti nepoměrně výše. Není potřebí zde dokazovati, že takové hospodářství je na záhubu veškeré produkci, že nespravedlivosti daňové ochromovaly jak naše zemědělství, tak naši průmyslovou výrobu i náš obchod; důkazů o tom podáno již dříve v tomto listě a na různých místech hojnost. — A přece právě úkolem zemských hospodářství je, aby se podporovaly zemědělství, průmysl i obchod; bylo tedy shledávání úhrady pomocí přírážek přímo proti veškeré účelné a úspěšné činnosti zemské samosprávy.

Je divno, že v žádné zemi nepomýšleli doopravdy na odstranění tohoto nesnesitelného

stavu. Činily se sice pokusy pomoci nějak zemským financím, ale byly to vesměs pokusy rázu negativního. Vůči nejnaléhavějším potřebám se uznalo za dobré spořiti. Spořilo se, když se měla zříditi nová škola, spořilo se na těch, kteří již bez toho byli bídě postaveni, na učitelstvu škol obecných. Uznávalo se všeobecně, že většina venkovských učitelů nemůže býti po lidsku živa s těmi důchody, které jim zemská pokladna vyplácela, ale zlepšiti se to nedalo nijak, nebylo tu peněz. Podobně zanedbávána byla úprava řek a ostatní komunikace nižšího řádu; ponecháno školství odborné, zejména obchodní, téměř úplně samo sobě, protože scházelo pár tisíc zlatých, které by k tomu bylo nutno věnovati. Ale všechny tyto úspory nepostačovaly odstraniti bídu jedenkrát vzniklou, vývoj zemského hospodářství při všem soustavném zanedbávání nejdůležitějších zájmů bral se takovým směrem, že přírážky stále a rapidně stoupaly. Dnes ve východní Haliči nepostačuje už ani 60% a v Čechách bylo by nutno vybírati přírážku 57% na ukrytí všech vydání. —

Zemské sněmy byly za této situace naprosto bez rady. Poslanci podávali sice za každého zasedání na sta návrhů iniciativních, některé z nich ob čas chtěly si také všimnouti zuboženého stavu zemských financí, ale celkem bylo možno říci, že tu nebylo odnikud rady ani pomoci. Na konec vše zase vyznělo pouze na zvýšení zemských přírážek, a sice pořádě stejným procentem pro všechny druhy přímých daní; ani na tu myšlenku se nepřipadlo, že nelze každou přímou daň bez závady stejným procentem stupňovati.

Arci bylo opravdu za těžko najíti nové zdroje důchodové, které by také skutečně něco vynesly; pomíjíme zúmysla nepatrné dávky na luxusní potřeby, honební lístky atd. — Stát pro sebe spotřeboval všechny daně, jak přímé, tak i nepřímé; na výrobu průmyslovou nebylo dovoleno ukládati nových daní zemských, zbývalo tedy pouze a jedině zaváděti nové daně spotřební (na spotřebu v zemi). K tomu se zemské sněmy však nikde nemohly odhodlati, jelikož se dosavadní daně považovaly beztoho již za dosti vysoké. Že tento názor však nebyl správný, dokázal jednak Dunajewski zvýšením daně z cukru a lihu, jednak bude nejlépe zase v té příčině nový důkaz proveden nyní, kdy daně z cukru, z lihu, z piva a petroleje budou zvýšeny tak, že vynesou státní pokladně o 50 mil. zl. ročně více. Je tedy viděti, že si tu stát osobil to, co by dobře byla mohla potřebovati hospodářství zemská a co z ostychu neučinila, aby příliš neobtěžila nejširší vrstvy obyvatelstva. Že ohledy tyto byly marné a že poplatníci neušli svému osudu, to arci vidělo se až tehdy, kdy už bylo pozdě, kdy sám stát rozhodl se mocnou rukou hlouběji zasáhnouti do kapes svých občanů.

Teprve po té době, kdy podány byly předlohy Steinbachovy o reformě daní přímých, začaly jednotlivé zemské sněmy a na jejich vyzvání zemské výbory jednati o to, aby stát sám konečně rozhodl se přispěti na pomoc neduživým financím zemským.

Aby zajištěn byl bezpečný výnos z nové osobní daně důchodové, ustanoveno bylo berním zákonem z r. 1896, že nelze k dani té vypisovati ani zemské ani jakékoli jiné přírážky, kterou by daň ta se arci značně stupňovala. Kromě toho, jak známo, všechny dosavadní daně realní, jakož i daň výdělková budou znatelně umírněny, tak že zemím podklad k přírážkám se velmi podstatně ztenčí. Proto bylo pochopitelné, že zemské výbory chtěly náhradu za ušlé takto důchody.

Náhrada povolena však velmi skoupě. Z výnosu osobní daně důchodové dostanou země pouze 3 mil. zl. a teprve, kdyby daň ta dala výtěžek asi přes 21 mil. zl., bude se další přebytek dělit mezi stát a zemi na polovici; při výtěžku 25 mil. zl., který však sotva se dá tak vysoko odhadovati, měla by zemská hospodářství teprve takový podíl, jaký jim navrhoval bývalý ministr Steinbach, — jinak při menším výtěžku daně vypadne podíl ten hubeněji. Z toho je dobře viděti, kterak minulá říšská rada byla ochotna přispěti zemím a samosprávě vůbec na pomoc! —

Zemím nezbude za tohoto stavu věcí nic jiného, nežli zmocniti se těch slev daní realních (daně pozemkové a domovní) a aspoň z části také slev daně výdělkové, kterých by se jinak dostalo na základě opravy daní přímých. Slevy ty budou nejvyšší sazbou při předpokládaném velikém výtěžku z osobní daně důchodové, — 15% z daně pozemkové, 12½% z daně domovní, 25% z daně výdělkové a ½% z čistého zisku podniků podrobených veřejnému účtování. Všechny tyto slevy dohromady se dají odhadnouti asi na 16 mil. zl. a kromě toho 3 mil. zl., jakožto podíl na osobní dani důchodové, dá sumu 19 mil. zl. Ale nebude přece možné veškeré tyto slevy zkonfiskovati pro důchody zemské: Jednak složení zemských sněmů je takové, že daň pozemkovou těžko půjde udržeti v té výši, jaká doposud je, jakož i nebudou moci země slevu daně výdělkové si osobiti, jelikož bude uleveno hlavně nejmenším poplatníkům. Tak by naprosto byl zmařen účel berní reformy a z těch příčin těžko půjde, aby zemské sněmy chtěly všechno to zničit, co se stalo dosud na opravu našeho schátralého bernictví v příčině živnostenských podniků. —

Takovým způsobem mohou zemská hospodářství nejvýše počítati na větší výnos roční asi 10—12 mil. zl., plynoucí ze slev daní a z osobní daně důchodové. K tomu dlužno dodati, že by daně pozemkové a domovní zůstaly ve stejné výši a že by výnos přírážek z nich

musil také zůstati stejný. To znamená, že by ze snížené daně pozemkové se musila vypsat zemská přírážka 50% místo nynější 39% a že by se kromě toho sleva pozemkové daně skonfiskovaná od země objevila ve formě přírážky na sníženou daň, či že by se musila stanoviti další přírážka asi 18%. Bylo by tedy nutno vybírat v království Českém ze snížení daně pozemkové 68% zemských přírážek (tím arci by zůstal stav věcí fakticky zrovna takovým, jaký byl dosud bez reformování daní). Zda-li se k tomu také zemský sněm skutečně odhodlá?

Na království České z onoho předpokládaného výtěžku 10—12 mil. zl. ročně ze slev daní a z osobní daně důchodové, — který se bude dělit mezi země dle výnosu daní realních, — připadlo by asi 2½—3 mil. zl. ročně. To vše arci zdaleka nestačí ukryti ani dosavadní schodek zemského hospodářství, tím méně to je, pováží-li se, že zemská vydání stále a značně ještě porostou.

Proto slibuje také vláda další pomoc zemským financím, chce totiž zemím přikázati z nově zvýšených daní spotřebních značnější podíl; praví se, že z úpravy té bude odkázáno zemským fondům asi 10 mil. zl. ročně. Takto by království Českému připadlo dalších asi 2½ mil. zl. Dá se tedy z těchto úprav daní přímých a nepřímých zvýšiti důchod zemský v Čechách něco přes 5 mil. zl. ročně. Ale toho by bylo lze docíliti jenom nejvyšším napjetím poplatné síly všech, jak nejhudších tak i nejzámožnějších vrstev obyvatelstva, další stupňování berní povinnosti bude skoro nemožné a také nynější zdroj zemských důchodů, totiž přírážky k daním přímým, nebude možno již výše stupňovati jelikož sesílenou měrou jich musí použití okresní a obecní hospodářství, které opravou berní přímých velmi citelné újmy ze svých důchodů dozná. —

Když tedy předpokládáme, že zemské sněmy nebudou ochotny poleviti svým poplatníkům, nýbrž když veškeré úlevy, které se strany státu byly povoleny, pro své potřeby si vezmou, i když přičteme k tomu všechno, čeho se jim dostane z většího výtěžku daní spotřebních, poznáváme, že ani tak nebude naprosto odstraněn schodek zemského hospodářství. Pro království České zůstal by tu přece roční schodek přes 1 mil. zl. Na rozpočet, který vykazuje roční celkovou potřebu přes 18 mil. zl., je schodek ten velmi veliký, obnáší totiž 6% zemského vydání.

Pováží-li se, že letos byl učiněn nový zemský dluh 6½ mil. zl. a že příští léta by se deficity vyskytlé uhrazovaly stejným způsobem úvěrními operacemi, vidí se, že za několik let budou zemské finance opět v týchž nesnázích, jako jsou právě nyní. To neomylně musí nastati také tehdy, kdyby se na všech stranách chtělo spořiti a nic nechtělo se podnikati, leč pouze to, co je nezbytné; neboť veškerá závažná

vydání zemská mají směr silně stoupavý (škola, zemská správa, dluh zemský, náklad na zemědělství a j.), kdežto úhrady vlastní v těchto směrech naprosto žádné nelze čekat. —

Při projednávání českého zemského rozpočtu na r. 1897 bylo ke všem těmto důsledkům poukazováno, ačkoli, jak se zdá, většina poslanců přece si nebyla úplně vědoma celého dosahu této tísně finanční. Jinak by se nedalo vysvětliti, proč za takového stavu nezvýšily se zemské přírázky tak, jak to velkostatkáři navrhovali, nýbrž že celý schodek 6 mil. zl. se uhradil novou zemskou výpůjčkou. Tím se vše značně ještě pohoršilo na dlouhá léta.

Také rozpočtová komise zemského sněmu nepostihla úplně vážnost této situace, neboť učinila návrhy, kterými celkem nebude možno doplniti vše, co schází. Na základě návrhu rozpočtové komise bylo uloženo zemskému výboru království Českého následující: 1. Aby vzal v úvahu reorganisasi přírážek následkem reformy berní; 2. aby působeno bylo na vládu, by zemské fondy byly účastny na výnosu důchodových daní v poměru jich vlastní výše v zemi a nikoli podle výnosu daní realních; 3. aby zavedeny byly daň dědická, daň ze služného a daň z vod minerálních; 4. aby účastny byly země na výnosu zvýšených daní spotřebních; 5. aby se na investice zemské mohly vydávati dluhopisy premiové. Konečně se zemský výbor má vůbec o to starati, kterak by se daly vyhledati nové zdroje zemských důchodů.

Co se týče upravení přírážek zemských, přiměřených berní reformě, a účastenství ve zvýšeném výnosu spotřebních daní o tom již shora promluveno; rozpočtová komise měla kromě toho na paměti ještě Kaizlův návrh o progresivních přírážkách zemských, který členům t. l. s dostatek je znám z pojednání navrhovatele samého.

Dělení osobní daně důchodové podle jejího výnosu v jednotlivých zemích budou se opíráti hlavně země chudší, i budou pro tento návrh pouze asi Čechy, Dolní Rakousy a snad ještě Morava. Ale i kdyby se tato zásada prosadila, nepomohlo by to příliš značněji zemským financím v Čechách, leda jen o některý tisíc zlatých ročně. Podobně vydávání premiových dluhopisů na investice zemské je pouze podružné důležitosti a má význam jen potud, že by země si mohla vydlužiti peníze na nižší úrok. Nesmí se sice význam toho podceňovati, ale radikální pomocí nebo vůbec pomocí pro zemské finance to není.

Zbývají tedy jen z těchto návrhů nové zemské daně: daň dědická, daň ze služného a daň z minerálních vod. Daň z minerálních vod zajisté není takovým zdrojem, z kterého by se dal trochu jen slušnější výtěžek docíliti. Daň dědická, nemá-li se obyvatelstvu uložití břímě nesnesitelné, nebude také spasitelkou zemských

financí, jelikož u nás již státní pokladna se postarala, aby jí neunikl patřičný podíl z pozůstalostí. Tu by se mohly snad klásti naděje na obnovenou daň ze služného, země by snad mohla pro sebe vzíti tu daň ze služného, kterou stát berní reformou zrušil a ponechal jen pro služné vyšší 3200 zl. ročně. Ale i tu bude těžko se pro tento návrh rozehráti. Daň ze služného byla daní nejnespravedlivější a nejobtížnější; bylo by věru kruté, kdyby zemská samospráva chtěla využítkovati křivdy té, které stát se vzdal, aby uvalila těžké platy na ty, kteří za mzdu jsou nuceni pracovati! Ostatně by tato daň nedala zajisté čekaný výtěžek. Stát by nedopustil, aby uložena byla jeho úředníkům, neboť známo je všeobecně, že státní zřízení dříve již byli ode všech zemských i jiných samosprávných přírážek, pokud jich služné jimi mělo býti stiženo, naprosto osvobozeni. Toho práva domáhal by se stát opětně a daň ze služného úředníků soukromých vynesla by jen sumy nepatrné pro zemskou pokladnu.

Není tedy pomoci podstatné pro zemské finance ani v tom, co komise rozpočtová k uvážení zemskému výboru navrhla, a co sněm na podnět ten výboru uložil. Také všeobecný příkaz, aby zemský výbor vyhledával nové zdroje zemských důchodů, nepovede ke kýženému cíli. Nových zdrojů důchodových tu prostě není, protože stát sám již všechny obsadil anebo nedovolí zemím aspoň, aby jich mohly použiti.

Pomoc jediná pro zemské finance je možná jenom se strany státní, že totiž státní pokladna musí se vzdáti některých svých berní ve prospěch zemských fondů! Byly by to daně reální po vzoru pruském. V Prusku stát daň pozemkovou a daň domovní, jakož i z části daň výdělkovou postoupil obcím a spokojil se svými důchody ostatními. To během dob dalo by se dokázati také u nás při stoupajícím výtěžku z osobní daně důchodové a z daní výdělkových, jakož i při vzrůstu všech ostatních důchodů státních, hlavně z daní spotřebních a ze státních monopolů.

O významu zákona o daních osobních pro poplatnictvo, hospodářství státní a samosprávné.

Napsal *Vlad. Hanačík.*

(Pokračování.)

2. Kromě svrchu uvedené, již ve hlavní sumě daně z výdělku obsažené slevy 20% (čili jak jsme prokázali 22.5%) poskytuje zákon další výhodu v tom směru, že sazby daně výdělkové lépe přizpůsobeny jsou nynějším hospodářským poměrům, nežli tomu bylo za starého patentu o dani výdělkové. Dle starého tohoto patentu